

УДК 351.85:008

АСНОЎНЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ ЗНЕСНЯІЙ КУЛЬТУРНАЙ ПАЛІТЫКІ Ў КРАІНАХ ЦЭНТРАЛЬНАЙ І ЎСХОДНЯЙ ЕЎРОПЫ (1989-2015 ГГ)

Дзмітрый Крываашэй
Мінск, Беларусь

Прадстаўлены асноўныя вынікі параўнаўчага аналізу практыкі выпрацоўкі і рэалізацыі знешняй культурнай палітыкі адзінаццаці краін Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы.

Ключавыя словы: знешняя культурная палітыка, культурны цэнтр, аташэ па культуры

Вопыт міжнародных адносін апошніх дзесяцігоддзяў сведчыць аб істотным росце ўвагі дзяржаў да выкарыстання культуры ў вырашэнні пытанняў знешняй палітыкі. Паняцце “мяккая сіла” набывае ўсё большую папулярнасць, ужываецца ў праграмных палітычных дакументах асобных краін. Шырокае выкарыстанне набыў і тэрмін “знешняя культурная палітыка”, пад якім звычайна разумеюць комплекс мерапрыемстваў, якія рэалізуюцца дзяржавай на знешнепалітычным узроўні з мэтай дасягнення пэўных палітычных інтарэсаў [1, с. 45].

У дадзеным дакладзе прадстаўлены некаторыя вынікі праведзенага аналізу знешняй культурнай палітыкі асобных краін Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы, якія раней адносіліся да так званага “сацыялістычнага блоку”. Гэта Балгарыя, Венгрыя, Малдова, Латвія, Літва, Польшча, Румынія, Славакія, Украіна, Чэхія, Эстонія. Крыніцамі інфармацыі з’яляюцца афіцыйныя дакументы і профілі краін, якія размешчаны на афіцыйных сайтах органаў дзяржаўнай улады і кіравання а таксама на спецыяльным рэсурсе ў сетцы Інтэрнет – Кампендыум культурных палітык і тэндэнцый ў Еўропе [2]. Апошні быў створаны ў 1998 г. Саветам Еўропы і Еўрапейскім інстытутам параўнаўчых культурных даследаванняў. Зразумела, што прадстаўленая інфармацыя не можа забяспечыць цалкам аб’ектыўны і незалежны пункт гледжання.

Асноўным метадам даследавання быў метада параўнаўчага аналізу. Ён дазваліў атрымаць эмпірычныя абагульненні, прааналізаваць падабенства і адрозненні ў знешняй культурнай палітыцы ў шэрагу краін, выявіць і супаставіць узроўні развіцця яе складовых частак, змены, якія ў ёй ад-

бываюцца. У пэўнай ступені вынікі даследавання з'яўляюцца апісальнымі і дэманстратыўнымі. Пры правядзенні параўнання дадзеных па розных краінах узніклі праблемы колькасных і якасных параўнанняў, статыстычнага і дынамічнага аспектаў параўнання. Здаралася, што звесткі па некаторых аспектах праблемы ў асобных краінах адсутнічалі.

Развіццё культурнай палітыкі ў краінах Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы пасля распаду сацыялістычных палітычных рэжымаў значна адрозніваецца, але ёсць таксама шмат паралеляў. Агульнай тэндэнцыяй з'яўляецца імкненне дзяржаў да стварэння сваіх нацыянальных ідэнтычнасцей і пошук мадэлі развіцця. Большасць краін, ахопленых аналізам, выказаліся за еўрапейскую інтэграцыю і далучыліся да гэтай структуры ў выніку пашырэння ЕС ў 2004 і 2007 гг. Толькі Украіна і Малдова засталі за межамі аб'яднання. Нягледзячы на гэта, ва ўсіх краінах відавочна агульная мэта, якой надавалася асаблівае прыярытэтнае значэнне – развіццё і ўмацаванне еўрапейскіх, дэмакратычных каштоўнасцяў, прызнанне значнай ролі ў гэтым мастацтва і культуры. У спадчыну ад сацыялістычнай эпохі засталася традыцыя дзяржаўнага фінансавання культурнай палітыкі. Новай тэндэнцыяй стала істотная пашырэнне суб'ектаў рэалізацыі дзяржаўнай палітыкі. Перадусім гэта структуры грамадзянскай супольнасці: прыватныя ўстановамі, няўрадавыя арганізацыі і фонды.

У афіцыйных праграмах па пытаннях дзяржаўнай культурнай палітыкі ў краінах Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы былі вызначаны мэты, якія адлюстроўваюць міжнародныя (у прыватнасці еўрапейскія) стандарты. Напрыклад, гарантыя свабоды творчасці, стварэнне ўмоў для творчай дзейнасці, падтрымка творчай разнастайнасці, інавацый, роўнага ўдзелу ў культурным жыцці. Значная ўвага надавалася стварэнню ўмоваў для рэалізацыі грамадзянамі сваёй краіны магчымасці знаёмства з дасягненнямі культуры іншых краін, распаўсюджанню культурных каштоўнасцей і традыцый сваёй краіны за мяжой. Часта гэтыя праграмы былі распрацаваны з мэтай садзейнічання больш цесным адносінам або інтэграцыі ў еўрапейскую ці міжнародную супольнасці. Аднак агульным недахопам іх з'яўлялася частковая ці поўная адсутнасць распрацаваных канкрэтных мер і дзеянняў.

Калі весці гаворку пра праграмае забеспячэнне знешняй культурнай палітыкі, то неабходна канстатаваць амаль поўную адсутнасць асобных дакументаў. Пытанні знешняй культурнай палітыкі разглядаюцца звычайна ў асобных частках дзяржаўных праграм па пытаннях культурнай

палітыкі. З упэўненасцю можна гаварыць аб наяўнасці асобных дакументаў у Чэхіі і Польшчы.

У 2001 г. Міністэрства культуры і нацыянальнай спадчыны і Міністэрства замежных спраў Польшчы распрацавалі дакумент “Замежная культурная палітыка Польшчы і яе прыярытэты на 2001-2003 гг.” [3]. Сярод мэтай гэтай палітыкі называліся: стварэнне сучаснага вобразу польскай культуры, рэагаванне на чаканні і патрэбы спажывцоў, стымуляванне іх зацікаўленасці а таксама стварэнне ўмоваў да доступу да польскай культурнай спадчыны і удзелу ў культурным жыцці краіны. У якасці прамежкавай мэты палітыкі было вызначана стварэнне аб’ектыўнага вобразу Польшчы за мяжою для як мага больш шырокіх слаёў грамадства, асабліва ў насельніцтва краін, што адносяцца да інтарэсаў польскай знешняй палітыкі.

У Чэхіі ў 2013 г. была распрацавана “Канцэпцыя больш эфектыўных дзеянняў у галіне знешніх сувязей Міністэрства культуры на перыяд 2013-2018 гг.” [4] У дакуменце адзначаецца важнасць культурнай дзейнасці за мяжою для наладжвання эканамічных сувязей. Прэзентацыя чэшскай культуры ў краінах, дзе Чэхія не з’яўляецца добра знаёмай і мае мінімум адносін, можа стаць ключом, што адкрывае дзверы, быць першым амбасадарам краіны. Асабліва гэта актуальна ў сувязі з пошукам новых перспектываў рынку Азіі, арабскіх краін і іншых. Акрамя таго, прадстаўленне культуры за мяжой і замежны культурны ўплыў спрыяюць паразуменню паміж грамадзянамі розных краін, спрыяюць пераадоленню любых непаразуменняў, што могуць быць крыніцай канфлікту. Гэта стварае стабільную аснову міжнародных мірных адносін [4, с. 3].

Дакумент вызначыў асноўныя мэты знешняй культурнай палітыкі:

стварэнне і ўмацаванне пазітыўнага іміджу за мяжой, прэзентацыя Чэхіі як краіны з развітой, багатай і адкрытай культуры, і, такім чынам, унясенне свайго ўкладу ў дыялог паміж культурамі;

стварэнне і ўмацаванне культурнай свядомасці і адукацыйнага патэнцыялу чэшскага насельніцтва шляхам прадстаўлення культурнага багацця іншых краін, што з’яўляецца асновай для падаўлення тэндэнцыі да ксенафобіі і расізму;

захаванне і развіццё культурнай разнастайнасці як крыніцы інавацый як у сваёй краіне так і ў іншых краінах, а таксама ажыццяўленне “найлепшай практыкі” ў сферы аховы культуры;

умацаванне міжнароднага ўзроўню інфармаванасці аб агульных кара-

нях матэрыяльнай і нематэрыяльнай культурнай спадчыны, што захава-лася, а таксама сумеснае выкарыстанне "найлепшай практыкі" ў яе ахове;

захаваанне і ўмацаванне спрыяльных умоў для міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне індустрыі культуры і творчасці;

садзейнічанне "экспарту" чэшскай культуры ў якасці інструмента для стварэння, умацавання і пашырэння міжнародных палітычных адносін Чэхіі, дасягнення агульных мэтаў знешняй палітыкі Чэхіі, адкрыцця дзвярэй для экспарту чэшскай эканомікі; прэзентацыя чэшскага культурнага багацця за мяжой з мэтай узмацнення матывацыі турыстаў наведаць Чэхію;

праз інструменты культурнай дыпламатыі садзейнічаць дасягненню мэтаў і стратэгічных інтарэсаў знешняй палітыкі Чэшскай рэспублікі [4, с. 5].

Аналіз праграмных дакументаў і практык культурнага супрацоўніцтва сведчыць аб прыярытэтным становішчы культурнай спадчыны. Існаваў шырокі кансенсус ў тым, што яна стварае і ўмацоўвае нацыянальную ідэнтычнасць унутры краіны і выступае ў якасці рухаючай сілы іміджу краіны за мяжой. Мэты і меры ў гэтай галіне ў асноўным былі забяспечаны грунтоўнай прававой базай і атрымлівалі адносна шчодрое фінансаванне.

Адказнасць за знешнюю культурную палітыку ляжала на органах дзяржаўнай улады. У большасці краін кампетэнцыя была падзелена паміж міністэрствамі. Звычайна гэта былі міністэрствы замежных спраў і міністэрствы культуры. У Румыніі, Балгарыі і Латвіі вядучым міністэрствам ў рэалізацыі знешняй культурнай палітыкі з'яўлялася міністэрства культуры.

У структуры Міністэрства замежных спраў Польшчы ў перыяд 1992-1996 гг. існаваў Дэпартамент культурнай і навуковай палітыкі. Пасля некалькіх пераўтварэнняў з 2008 г. – Дэпартамент публічнай і культурнай дыпламатыі (Дэпартамент палоніі) [5].

Агульнай тэндэнцыяй для ўсіх краін стала дэцэнтралізацыя кіравання, пашырэнне ўдзелу грамадзян у працэсе прыняцця рашэнняў. Паступова ўзрастала значэнне супрацоўніцтва з грамадзянскай супольнасцю, некамерцыйным сектарам, дзяржаўна-прыватнага партнёрства і новых мадэляў фінансавання культуры. Відавочна, што ступень удзелу адзначаных структур у выпрацоўцы і рэалізацыі знешняй культурнай палітыкі адрозніваецца.

Важным аспектам знешняй культурнай палітыкі з'яўлялася рэгіяналь-

нае супрацоўніцтва. Выдзяляюцца тры геаграфічныя рэгіёны. Краіны Балтыі (Латвія, Літва і Эстонія) засяродзілі ўвагу на моцных культурных сувязях у рэгіёне Балтыйскага мора (Польшча, Расія, Фінляндыя, Данія, Швецыя, Германія). Найбольш вядомым органам у рэгіёне ў гэты перыяд з'яўляўся Савет дзяржаў Балтыйскага мора, які меў сваю ўласную культурную ініцыятыву – праграма Ars Baltica. Яна служыла платформай для шматбаковага культурнага супрацоўніцтва ў рэгіёне і рабіла акцэнт на агульных праектах, аддаючы прыярытэт культуры і мастацтвам.

Іншымі прыкладамі транснацыянальнага культурнага абмену з'яўляецца Балтыйская летняя школа музеезнаўства, якая была створана ў 2004 г. як сумесны праект міністэрстваў культуры Літвы, Латвіі і Эстоніі. Для прасоўвання фільмаў трох краін на буйных кінафестывалях і рынках у 2005 г. была створана асацыяцыя Baltic Films. Яна аб'яднала ўрадавыя органы трох краін, якія ажыццяўлялі нагляд за кінаіндустрыяй. Платформа дзейнічала да 2009 г. У 2015 г. было падпісана новае пагадненне аб супрацоўніцтве. У 2006 г. тры краіны стварылі сетку палітыкаў у сферы творчых індустрыяў для развіцця і абмену інфармацыяй. Гэта быў адзін з першых прыкладаў міжнароднага супрацоўніцтва на ўрадавым узроўні ў гэтым сектары ў Еўропе.

Іншым важным рэгіянальным цэнтрам краін Балтыі з'яўляліся культурныя сувязі з паўночнымі краінамі (Швецыя, Данія, Ісландыя, Фінляндыя і Нарвегія). Афіцыйнае культурнае супрацоўніцтва здзяйснялася праз Паўночны Савет і Савета Міністраў Паўночных краін. Краіны Балтыі маглі атрымаць фінансаванне сваіх культурных праектаў ад Фонду культуры Паўночных краін.

Адным з найбольш значных рэгіянальных альянсаў у Цэнтральнай і Усходняй Еўропе з'яўлялася Вышаградская група (створана ў 1991 г.), якая аб'ядноўвала Польшчу, Славакію, Венгрыю і Чэхію. У 2000 г. быў створаны Міжнародны Вышаградскі фонд. Ён прапаноўваў грантавую падтрымку агульных культурных, навуковых і адукацыйных праектаў у рэгіёне.

Важную ролю ў развіцці рэгіянальнага культурнага супрацоўніцтва адыгрывала Цэнтральнаеўрапейская ініцыятыва (CEI), заснаваная ў 1989 г. У яе ўвайшлі ўсе краіны, ахопленыя аналізам, за выключэннем краін Балтыі. Першапачаткова арганізацыя дэкларавала мэту садзейнічання еўрапейскай інтэграцыі і збліжэнню паміж ЕС і еўрапейскімі дзяржавамі, што не ўваходзяць у яе склад. З 2009 г. у дзейнасці ЦЭІ з'явілася новая ініцыятыва – Усходняе партнёрства. Яна была скіравана на садзейнічанне раз-

віццю супрацоўніцтва краін-членаў ЕС з Малдовай, Украінай і Беларуссю.

У пяці краін (Балгарыі, Чэхіі, Польшчы, Румыніі і Украіны) ў якасці аднаго з напрамкаў знешняй культурнай палітыкі вызначана супрацоўніцтва са сваімі дыяспарамі. Польшча, напрыклад, мела вялікую дыяспору ў Бельгіі, Аўстрыі, Францыі і іншых краін ЕС, а таксама ў ЗША і Ізраілі. Балгарыя таксама прадугледжвала спецыяльныя мерапрыемствы для балгарскай дыяспары (напрыклад, у ЗША, Канады, Германіі, Іспаніі, Вялікабрытаніі і г.д.). Пытанні культурных правоў нацыянальных меншасцей і дыяспар было сярод прыярытэтных у дзейнасці створанай ў 1996 г. Чатырохбаковай ініцыятывы (Венгрыя, Італія, Славенія, Харватыя).

Славянскія краіны ў правядзенні сваёй знешняй культурнай палітыкі выкарыстоўваюць магчымасці Форуму славянскіх культур. Гэта недзяржаўная некамерцыйная ўстанова была створана ў 2004 г. з мэтай падтрымкі славянскага супрацоўніцтва шляхам рэалізацыі сумесных праектаў, развіцця мабільнасці дзеячаў і работнікаў культуры.

Асноўнымі ўстановамі, якія займаліся рэалізацыяй знешняй культурнай палітыкі, ў адзначаны перыяд былі культурныя цэнтры за мяжой. У разглядаемы перыяд відавочна пашырэнне геаграфіі іх размяшчэння. Калі раней такія ўстановы знаходзіліся ў асноўным ў краінах “сацыялістычнага лагера”, то пасля 1989 г. прыярытэты мяняюцца. Іх можна акрэсліць наступным чынам: краіны Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, дзе існуе значны цікавасць да краіны і яе культуры; вялікія краіны, дзе існуюць значныя нацыянальныя абшчыны, якія служаць натуральнай сацыя-культурнай базай для дзейнасці такіх культурных цэнтраў; вядучыя ў эканамічным, палітычным і культурным плане краіны Еўропы і іншых рэгіёнаў свету (Германія, Вялікабрытанія, Францыя, Кітай, Японія, Індыя).

Найбольш шырокую сетку сваіх культурных інстытутаў (Collegium Hungaricum, Венгерскі інстытут, Інстытут Балаші) мела Венгрыя. За перыяд 1990-2014 гг. былі адкрыты установы ў Штутгарце, Маскве, Браціславе, Бухарэсце, Сфанту Джорджы (Румынія), Таліне, Лондане, Нью-Ёрку, Бруселі, Пекіне, Стамбуле, Заграбе. На 2015 г. яна ўключала 24 аддзяленні ў 22 краінах свету. Істотным напрамкам дзейнасці была папулярызацыя венгерскай мовы.

Такую ж колькасць аддзяленняў меў Польскі інстытут, які знаходзіўся ў структуры Міністэрства замежных спраў Польшчы.

Мала адставала Румынія. Нягледзячы на тое, што Румынскі інстытут культуры быў створаны толькі ў 2003 г., у 2015 г. ён ужо меў 18 аддзялен-

няў. У пералік акрамя еўрапейскіх сталіц уваходзіць Нью-Ёрк, Стамбул, Пекін і Тэль-Авіў. У Венгрыі акрамя сталіцы працаваў філіял у г. Сегед. Прыярытэтам ў дзейнасці інстытута з'яўлялася падтрымка румынскай меншасці ў суседніх краінах і румынскай дыяспары ў свеце а таксама папулярызацыя румынскай мовы [6].

Балгарыя да існаваўшых цэнтраў у Будапешце (1937), Празе (1948), Варшаве (1952), Берліне (1962), Браціславе (1971), Вене (1975) і Маскве (1988) дадаліся інфармацыйныя цэнтры і цэнтры культуры ў Парыжы (2004), Рыме (2006), Скоп'е (2008) і Лондане (2011).

У разглядаемы перыяд значна павялічылася колькасць Чэшскіх цэнтраў. Да 1993 г. існавалі культурна-інфармацыйныя цэнтры ў Сафіі (1949), Варшаве (1949), Будапешце (1953), Берліне (1955), Бухарэсце (1981). У 1993 г. культурна-інфармацыйныя цэнтры былі перайменаваны ў Чэшскія цэнтры. Дыяпазон іх дзейнасці пашырыўся на падтрымку экспарту і турызму. А аддзяленні з'явіліся яшчэ ў 17 гарадах на трох кантынентах: Маскве (1993), Вене (1993), Лондане (1993), Гаазе-Ратэрдаме (1994), Нью-Ёрку (1995), Браціславе (1995), Кіеве (1996), Бруселі (1996), Парыжы (1997), Стакгольме (1997), Мадрыдзе (2003), Токіо (2006), Мілане (2010), Тэль-Авіве (2010), Мюнхене (2010), Сеуле (2013). У 2011 г. адбылося значная пашырэнне паўнамоцтваў Чэшскіх цэнтраў. Яны сталі аддзяленнямі чэшскіх пасольстваў [7].

Часткай Міністэрства замежных спраў з'яўляўся Славацкі інстытут. Ён меў аддзяленні ў васьмі краінах Еўропы. З іх тры існавалі да 1990 г. (Будапешт, Прага, Варшава) і пяць былі адкрыты ў новы перыяд (Вена, 1993; Берлін, 1997; Масква, 1998; Рым, 2000; Парыж, 2001).

Краіны былога СССР атрымалі магчымасць адкрыцця ўласных культурных інстытутаў за мяжою толькі пасля развалу Савецкага Саюза. Эстонія стварыла чатыры такія ўстановы, аднак на 2015 г. існавалі толькі дзве (Хельсінкі, 1995, Будапешт, 1998. У 1999–2011 гг. інстытут існаваў у Стакгольме, і ў 2001–2009 гг. – у Парыжы.

Задачай прасоўвання украінскай культуры ў свеце займаліся культурна-інфармацыйныя цэнтры ў складзе замежных дыпламатычных устаноў Украіны. Яны былі створаны ў адпаведнасці з спецыяльным Указам Прэзідэнта ў 2006 г. На канец 2014 г. у краінах Еўропы дзейнічала 17 такіх цэнтраў. З іх 10 – у постсавецкіх і посткамуністычных краінах. У 2015 г. Міністэрства культуры Украіны выступіла з ініцыятывай стварэння Украінскага інстытута (Інстытута Тараса Шаўчэнкі) [8].

Толькі Малдова, Літва і Латвія не мелі сваіх культурных цэнтраў. Ня гледзячы на гэта, істотную ролю ў рэалізацыі знешняй культурнай палітыкі Літвы адыгрывалі аташэ па культуры. У пасольствах краіны яны з'явіліся ў 2001 г. Аташэ займаліся рэалізацыяй бесперапынных праектаў, накіраваных на прасоўванне літоўскай культуры і мастацтва, падтрымлівалі ўдзел літоўскіх мастакоў на вядомых міжнародных мерапрыемствах, садзейнічалі развіццю культурных абменаў паміж краінамі, наладжвалі асабістыя кантакты з членамі культурнай і інтэлектуальнай эліты краінаў знаходжання з мэтай заахвочвання розных формаў супрацоўніцтва. У 2015 г. налічвалася 12 аташэ па культуры Літвы ў розных краінах свету.

Аташэ па культуры працавалі і ў шэрагу пасольстваў іншых краін. Напрыклад, Польшча ў 2011 г. мела такія пасады ў 36 сваіх дыпламатычных прадстаўніцтвах [9, с. 55].

Важную ролю ў рэалізацыі знешняй культурнай палітыкі адыгрывалі ўстановы, якія размяшчаліся непасрэдна ў краіне, але асноўная іх дзейнасць была накіравана на папулярызацыю айчынай культуры за мяжой. Напрыклад, заснаваны ў 2000 г. Інстытут А. Міцкевіча (Польшча). У перыяд 2001-2010 г. ён выступіў арганізатарам буйнамаштабных міжнародных культурных праектаў у форме “сезону” ці “году” культуры ў 26 краінах свету. Акрамя гэтага інстытут веў інфармацыйную базу дадзеных аб культурных дасягненнях краіны, рыхтаваў рэкламныя матэрыялы ў форме выданняў, фільмаў, літаратурных праграм, выставачных праектаў.

У 1998 г. быў створаны Латвійскі інстытут. З 2004 па 2012 г. ён падпарадкоўваўся МЗС Латвіі, а з 2012 г. з'яўляўся дзяржаўнай установай прамога кіравання пад кантролем міністра замежных спраў. Інстытут займаўся распаўсюджаннем інфармацыі аб краіне, веў спецыяльны сайт, супрацоўнічаў з журналістамі, рэдактарамі, выдаўцамі і даследчыкамі. У апошнія гады ён актыўна ўдзельнічаў ў дзяржаўнай праграме, накіраванай на вяртанне на радзіму суайчыннікаў [10].

Падобныя функцыі ў Літве выконваў заснаваны ў 2001 г. Літоўскі інстытут (з 2008 г. – Цэнтр міжнародных культурных праграм, з 2014 г. – Інстытут культуры Літвы).

Такім чынам, змены, што адбыліся ў краінах Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы пасля 1989 г. істотна паўплывалі на знешнюю культурную палітыку. Культура стала сродкам ў дасягненні новых мэтаў знешняй палітыкі дзяржаў. Краіны імкнуліся з дапамогай культуры заявіць пра сябе, стварыць свой пазітыўны вобраз, прадэманстраваць прыхільнасць да агуль-

Задачай прасоўвання украінскай культуры ў свеце займаліся культурна-інфармацыйныя цэнтры ў складзе замежных дыпламатычных устаноў Украіны. Яны былі створаны ў адпаведнасці з спецыяльным Указам Прэзідэнта ў 2006 г. На канец 2014 г. у краінах Еўропы дзейнічала 17 такіх цэнтраў. З іх 10 – у постсавецкіх і посткамуністычных краінах. У 2015 г. Міністэрства культуры Украіны выступіла з ініцыятывай стварэння Украінскага інстытута (Інстытута Тараса Шаўчэнкі) [8].

Толькі Малдова, Літва і Латвія не мелі сваіх культурных цэнтраў. Ня гледзячы на гэта, істотную ролю ў рэалізацыі знешняй культурнай палітыкі Літвы адыгрывалі аташэ па культуры. У пасольствах краіны яны з'явіліся ў 2001 г. Аташэ займаліся рэалізацыяй бесперапынных праектаў, накіраваных на прасоўванне літоўскай культуры і мастацтва, падтрымлівалі ўдзел літоўскіх мастакоў на вядомых міжнародных мерапрыемствах, садзейнічалі развіццю культурных абменаў паміж краінамі, наладжвалі асабістыя кантакты з членамі культурнай і інтэлектуальнай эліты краінаў знаходжання з мэтай заахвочвання розных формаў супрацоўніцтва. У 2015 г. налічвалася 12 аташэ па культуры Літвы ў розных краінах свету.

Аташэ па культуры працавалі і ў шэрагу пасольстваў іншых краін. Напрыклад, Польшча ў 2011 г. мела такія пасады ў 36 сваіх дыпламатычных прадстаўніцтвах [9, с. 55].

Важную ролю ў рэалізацыі знешняй культурнай палітыкі адыгрывалі ўстановы, якія размяшчаліся непасрэдна ў краіне, але асноўная іх дзейнасць была накіравана на папулярызацыю айчынай культуры за мяжой. Напрыклад, заснаваны ў 2000 г. Інстытут А. Міцкевіча (Польшча). У перыяд 2001-2010 г. ён выступіў арганізатарам буйнамаштабных міжнародных культурных праектаў у форме “сезону” ці “году” культуры ў 26 краінах свету. Акрамя гэтага інстытут вёў інфармацыйную базу дадзеных аб культурных дасягненнях краіны, рыхтаваў рэкламныя матэрыялы ў форме выданняў, фільмаў, літаратурных праграм, выставачных праектаў.

У 1998 г. быў створаны Латвійскі інстытут. З 2004 па 2012 г. ён падпарадкоўваўся МЗС Латвіі, а з 2012 г. з'яўляўся дзяржаўнай установай прамога кіравання пад кантролем міністра замежных спраў. Інстытут займаўся распаўсюджаннем інфармацыі аб краіне, вёў спецыяльны сайт, супрацоўнічаў з журналістамі, рэдактарамі, выдаўцамі і даследчыкамі. У апошнія гады ён актыўна ўдзельнічаў ў дзяржаўнай праграме, накіраванай на вяртанне на радзіму суайчыннікаў [10].

Падобныя функцыі ў Літве выконваў заснаваны ў 2001 г. Літоўскі ін-

стытут (з 2008 г. – Цэнтр міжнародных культурных праграм, з 2014 г. – Інстытут культуры Літвы).

Такім чынам, змены, што адбыліся ў краінах Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы пасля 1989 г. істотна паўплывалі на знешнюю культурную палітыку. Культура стала сродкам ў дасягненні новых мэтаў знешняй палітыкі дзяржаў. Краіны імкнуліся з дапамогай культуры заявіць пра сябе, стварыць свой пазітыўны вобраз, прадэманстраваць прыхільнасць да агульнаеўрапейскіх каштоўнасцей. Побач з гэтым новую актуальнасць набылі сувязі з суайчыннікамі за мяжою, рэгіянальнае культурнае супрацоўніцтва. Асобныя краіны актывізавалі намаганні па пашырэнні праграм вывучэння сваёй мовы за мяжою. Мэты і задачы знешняй культурнай палітыкі асобных краін былі акрэслены ў спецыяльных ўрадавых дакументах. Адбылося фарміраванне пэўнай структуры суб'ектаў гэтай палітыкі, якія атрымлівалі бюджэтнае фінансаванне. Пашыралася дзяржаўна-прыватнае партнёрства, удасканалваліся механізмы рэалізацыі знешняй культурнай палітыкі.

1. Боголюбова, Н.М. Внешняя культурная политика России и зарубежных стран / Н.М. Боголюбова, Ю.В. Николаева. – СПб.: Изд-во С.-Петербургского университета, 2008. – 315 с.

2. Compendium of Cultural Polities and Trends in Europe [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.culturalpolicies.net/web/compendium.php>.

3. Zagraniczna polityka kulturalna Polski i jej priorytety na lata 2001–2003 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: www.poprzedniastrona.premier.gov.pl/archiwum/_i/dokumenty/PR0109. – Дата доступу: 19.09.2016.

4. Koncepte účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 – 2018 // Афіцыйны сайт міністэрства культуры Чэшскай Рэспублікі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy/Zahranicni-kulturni-politika.pdf>. – Дата доступу: 16.09.2016.

5. Struktura organizacyjna a promocja Polski przez kulturę // Raport. Od wymiany kulturalnej do nowej inteligentnej sily. Promocja Polski przez culture [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.kongreskultury.pl/title,pid,560.html>. – Date of access: 16.09.2016.

6. About RCI // Official site of the Romanian Cultural Institute [Electronic resource]. – Mode of access: <http://icr.ro/pagini/misiunea-icr/en>. – Date of access: 16.09.2016.

7. O nas // Česká centra [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.czechcentres.cz/o-nas/>. – Date of access: 16.09.2016.

8. Минкультуры инициирует создание Украинского института для продвижения украинской культуры в мире // Единый правительственный портал [Электронный ресурс]. – 31.03.2015. – Режим доступа: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=248054331. – Дата доступа: 16.09.2016.

9. Лазоркина, Ольга. Институты культурной дипломатии Республики Польша / Ольга Лазоркина // Журнал международного права и международных отношений. – 2012. – № 3. – С. 54–58.

10. About Latvian Institute // Official site of the Latvian Institute [Electronic resource]. –

Mode of access: <http://www.li.lv/en/latvian-institute>. – Date of access: 16.09.2016.